

Η Πρώτη Σεπτεμβρίου εἶνε — τοῦλάχιστον ἦτο πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν, — ἡ χαρακτηριστικωτέρα ἀθηναϊκὴ ἡμέρα. Ἡ μανία τῶν Ἀθηναίων, καὶ αὐτῶν τῶν ιδιοκτητῶν ἀκόμη, νᾶλλάζουν σπῖτι κάθε χρόνον, μὲ τὴν ἰδέαν νὰ ἐπιτύχουν τὸ καλλίτερον. — ἐπιδημία, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἀπὸ τινος εἰς ὕφεσιν, διότι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νᾶναγνωρίζουν τὴν ἀλήθειαν τῆς παροιμίας *κάθε πέρσιν καὶ καλλίτερα*, — μετέβαλλε τὴν ὄψιν τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γενικῆς μετοικεσίας κ' ἐπροκάλει μυθρία ἐπεισόδια κωμικά, τὰ ὁποῖα ἠρέσκοντο νᾶντιγράφουν ἢ νὰ φαντάζονται οἱ χρονογράφοι τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν.

Εἶνε περιέργον, ὅτι ἕως τότε δὲν εἶχε γραφῆ ἔργον κάπως φιλολογικώτερον, δηλαδὴ διαρκέστερον ἀπλοῦ χρονογραφήματος, μὲ θέμα τὴν Πρώτην Σεπτεμβρίου, διὰ νὰ γελοῦν οἱ σύγχρονοι καὶ νὰ φωτίζονται οἱ μεταγενέστεροι καὶ μετὰ τὸ ποίημα ἐκεῖνο τοῦ Σουρῆ, τοῦ ὁποίου πολλοὶ θὰ ἐνθυμοῦνται τοὺς στίχους :

*Ἡ μάνα χάνει τὸ παιδὶ κ' ἡ κόρη τὸν πατέρα.
Καὶ μέσ' τὸ ἀνακάτωμα σκευῶν κ' ἐπίπλων ἄλλων,
Κατρακυλᾷ ὁ τέμπζερης καὶ βροῖακει τὸ καπάκι...*

δὲν ἔχομεν παρὰ τὴν τελευταίαν ἠθογραφικὴν φάρσαν τοῦ κ. Πῶπ, τὴν ὁποῖαν ἀνεβίβασεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ «Βαριετὲ» ὁ θίασος τοῦ κ. Πανιοπούλου, καὶ ἡ ὁποία ἐστέφθη ὑπὸ τήσῃ ἐπιτυχίας, ὥστε εἴμπορεῖ κανεὶς νὰ προεῖπη ἀσφαλῶς, ὅτι θὰ ζήσῃ.

Τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Πῶπ εἶνε ἡ πρώτη γνησίως ἀθηναϊκὴ φάρσα, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐφρεστερα, ἡ ζωηροτέρα, ἡ εὐθυμοτέρα φάρσα, ἐξ ὅσων ἔχει τὸ ἐλληνικὸν δραματολόγιον Ὁ κ. Πῶπ τὴν ὀνομάζει *ἠθογραφίαν* πολὺ δικαίως ἄλλως τε, διότι ἔχει τὸ ἀπαραίτητον ἐκεῖνο τοπικὸν χρῶμα, ἀνευ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο ἀπλῆ καὶ ἀνωφελῆς μίμησις τῶν ξένων κωμωδιῶν. Ἡ «Πρώτη Σεπτεμβρίου» λοιπὸν ἔχει κάτι, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν μας συνείθισαν ἕως τότε οἱ δραματικοὶ μας συγγραφεῖς: εἶνε ἔργον πρω-

τότυπον. Αὐτὸ μόνον θὰ ἤρκει διὰ νὰ τῆς χαρίσῃ ἀρκετὴν φιλολογικὴν ἀξίαν, καὶ σχετικὴν καὶ ἀπόλυτον· ἂν λάβωμεν δὲ ὑπ' ὄψει καὶ τὰ ἄλλα τῆς προτερήματα, τὴν ἀπαράμιλλον εὐφυΐαν τοῦ διαλόγου προπάντων καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀπροόπτων κωμικῶν ἐπεισοδίων, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ «Πρώτη Σεπτεμβρίου», εἴτε κωμωδία, εἴτε φάρσα, εἴτε ἠθογραφία, εἶνε ὠραῖον ἔργον, πλήρες ζωῆς καὶ ἐνδιαφέροντος. Ἐγώ, βλέπετε, τὴν λέγω φάρσαν, καὶ ἐπιμένω, χωρὶς καμμίαν πρόθεσιν νὰ τὴν ὑποβιβάσω· διότι ἠξεύρω καλά, ὅτι φάρσα πρωτότυπος, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν πραγματικὴν ζωὴν, καλογραμμμένη, εὐφυῆς καὶ δροσερά, δὲν εἶνε τόσον εὐκόλον πρᾶγμα, ἔχει δὲ ἀπειρώς ἀνωτέραν ἀξίαν ἀπὸ οἰονδήποτε σοβαρώτερον τάχα ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἐστερημένον τῶν ἀναλόγων προτερημάτων. Εἶμαι βέβαιος μάλιστα, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κ. Πῶπ προτιμᾷ τὴν «Πρώτην Σεπτεμβρίου» ἀπὸ τοὺς «Ἐρασιτέχνας τῆς Ζωῆς», μολονότι τὸ ἔργον του αὐτὸ εἶχε μεγαλητέρας ἀξιώσεις, — ἀλλὰ μόνον ἀξιώσεις.

Παρευρέθην εἰς τὴν *πέμπτην* παράστασιν τῆς «Πρώτης Σεπτεμβρίου». Τὸ θέατρον ἦτο ἀσφυκτικῶς γεμάτον ἀπὸ κόσμον πάσης τάξεως, καὶ πάσης ἀναπτύξεως, καὶ παντὸς γούστου. Ἀλλὰ προχωρούσης τῆς παραστάσεως, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, συνηνοῦντο, συνεφύροντο, συναπετέλουν ἕνα μόνον ἄνθρωπον, ξεκαρδισμένον ἀπὸ τὰ γέλια διαρκῶς καὶ χειροκροτοῦντα παραφόρως. Συνέβη μάλιστα καὶ ἐν ἐπεισόδιον: εἰς τὸ μέσον τῆς τρίτης πράξεως ἕνας νέος ἐλιποθύμησε καὶ τὸ θέατρον ἀνεστατώθη. Μοῦ εἶπαν ὅτι ἐλιποθύμησεν ἀπὸ τὰ πολλὰ γέλια. Δὲν ἠξεύρω ἂν εἶνε ἡ ἀλήθεια, ἀλλ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν οὔτε κἂν ἐσκέφθην νὰ το ἀμφισβητήσω, διότι κ' ἐγὼ εἶχα κάμη τόσα γέλια καὶ ἠσθανόμην τόσῳ πολὺ τὴν ἐξάντλησιν, τὴν ἐκνεύρισιν τῆς ἰλαρότητος!. Τῆς αὐτῆς γνώ-

μης ἦτο καὶ ἡ ἰσχνὴ κυρία, ἡ ὁποία ἐκάθητο ἀριστερᾷ μου, καὶ ὁ χονδρὸς κύριος ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐνθρονισθῆ δεξιᾷ μου. Ὅλοι τὸ ἴδιον ἐγελοῦσαμεν, κ' ἐδιασκεδάσαμεν, κ' ἐνοοῦσαμεν, καὶ ἠοθανόμεθα. Διότι τὸ ἔργον ἦτο δι' ὅλους ἐπίσης ἀληθινὸν καὶ ἔξυπνον. Εἶχε τὸ κάτω ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰσήρχετο κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀθηναίου θεατοῦ, οἷοςδὴ-ποτε καὶ ἂν ἦτο, καὶ εἰσερχόμενον, τὸν ἔκαμνε νὰ γελᾷ, ὅπως εἰς ἄλλου εἶδους ἔργον, ἐπίσης γνήσιον, θά τον ἔκαμνε νὰ κλαίῃ.

Κατόπιν αὐτῶν, μὴ περιμένετε νὰ σας διηγηθῶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς «Πρώτης Σεπτεμβρίου». Δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ σας μεταδώσω τὴν εὐθυμίαν τοῦ ἔργου, οὔτε νὰ σας δώσω σαφῆ ἰδέαν περὶ αὐτοῦ, παρὰ μόνον ἂν εἶχα πολλὰς σελίδας εἰς τὴν διάθεσίν μου. Διότι θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ σας διηγηθῶ ὅλας τὰς λεπτομερείας, καὶ ὅλα τὰ ἐπεισόδια, καὶ ὅλα τὰ κωμικὰ ἀπρόοπτα, καὶ ὅλα τὰ εὐρήματα τοῦ διαλόγου καὶ τῆς πλοκῆς. Ὁ σκελετὸς δὲν εἶνε σχεδὸν τίποτε. Καὶ ἰδοῦ, διὰ νὰ πεισθῆτε: Ὁ κ. Ἀντώνιος Γελέρμης ἔχει θυγατέρα ἐπίγαμον. Ἡ οἰκογένεια μετοικεῖ. Ὁ Γελέρμης δὲν το κάμνει μὲ «καλὴν καρδιάν» ἀλλ' ἐπιτέλους ὑποτάσσεται εἰς τὴν θέλησιν τῆς συζύγου του καὶ παρηγορεῖται μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ ἐγλύτωνεν ἀπὸ τὸν Κώστα, (ἓνα λιμοκοντόρον, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ ἀπέναντι, «μὲς τῆ μύτη του» καὶ τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ ἡ κόρη του, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ νὰ τῆς τὸν δώσῃ.) Ἀλλὰ καὶ ὁ Κώστας μετοικεῖ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου, καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ μεσαῖον πάτωμα τῆς νέας οἰκίας, τὴν ὁποίαν πιάνει ἡ οἰκογένεια Γελέρμη. Κάποιος Φαγκρῆς, ἔνοικος τῆς οἰκίας αὐτῆς, τὴν παραμονὴν ἀκριβῶς τῆς μετοικεσίας, ἀποκτᾷ υἱόν, καὶ παρακαλεῖ τὴν οἰκογένειαν Γελέρμη νὰ συνοικήσουν ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας, διότι εἶνε ἀδύνατον νὰ μετακομισθῆ ἡ λεγῶ. Καὶ οὕτω εἰς τὸ καινούργιο σπίτι συμφύρονται αἱ δύο οἰκογένειαι. Ἡ μία ἔχει τὸ μωρόν, τὸ ὁποῖον κλαίει διαρκῶς, καὶ τὸ μωρόν ἔχει τὴν παραμάναν του, ἡ ὁποία ἔτυχε νὰ εἶνε ἡ παλαιὰ ἐρωμένη τὸ θῦμα τοῦ κ. Γελέρμη. Ἀναγνώρισις, ἐκβιασμὸς πρὸς ἀποζημίωσιν καὶ αἰτησις συνεντεύξεως, τὰ μεσονύκτιον, εἰς τὴν κοινὴν τραπεζαρίαν. Ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον μέρος καὶ τὴν ἰδίαν ὄραν, ἡ κόρη τοῦ Γελέρμη ἔχει συνέντευξιν μὲ τὸν Κώστα τῆς. Τὰ δύο ζεύγη συνέρχονται, καὶ εἰς τὸ σκότος συμβαίνουν τὰ συνήθη ἀπρόοπτα τῶν νυκτερινῶν συνεντεύξεων, αἱ παρεξηγήσεις, αἱ λιποθυμίαι, αἱ ἐκ-

πλήξεις, ἕως ὅτου... ἀνάπτεται τὸ φῶς καὶ ἀποκαλύπτονται τὰ πάντα. Ὁ Κώστας πείθει τὸν Γελέρμη νὰ του δώσῃ τὴν θυγατέρα του, ἀπειλῶν αὐτὸν ὅτι θὰ προδώσῃ τὰς σχέσεις του μὲ τὴν παραμάναν, καὶ ὁ Γελέρμης, μετὰ τόσα βάσανα, ἀποφασίζει τέλος νὰ μετοικήσῃ εἰς... τὴν ιδιόκτητον οἰκίαν του, ἡ ὁποία κατὰ καλὴν τύχην εἶχε μείνῃ ξένοικη.

Βλέπετε, ὅτι δὲν σας λέγω τίποτε; Ὅχι, αὐτὴ ἡ συντομωτάτη ὑπόθεσις, αὐτὸς ὁ γυμνὸς καὶ ἄμορφος καὶ τετριμμένος ἴσως σκελετὸς, δὲν ἀποτελεῖ τὸ ἔργον. Φαντασθῆτε ὅμως, μίαν σκηνὴν ἄνω-κάτω, φύρδην-μύγδην ἀπὸ τὰ μετακομιζόμενα ἐπιπλα, ὡς περιβάλλον φαντασθῆτε ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ἔξω-φρενῶν, ἀπὸ τοὺς κόπους, τὰς φροντίδας καὶ τὰς ἐνοχλήσεις τῆς μετακομίσεως φαντασθῆτε ἀκόμη ὀλόκληρον τὴν πόλιν εἰς παρομοίαν ἀναστάτῳσιν, τὸ μεγαλύτερον αὐτὸ περιβάλλον, ἡ εἰκὼν τοῦ ὁποίου προβάλλει πολλάκις καὶ εἰς τὴν σκηνὴν, πότε ὡς θόρυβος ἔξωθεν, πότε ὡς παρεξήγησις, πότε ὡς ἀπρόοπτος ἀνωμαλία. Ἡ τραπεζαρία ἐκεῖνη ἔχει μίαν δουλάπαν εἰς τὴν μέσσην, μίαν κούνιαν εἰς τὴν ἄκρην, καὶ ἓνα πιάνο ἀνοιχτόν, τὸ ὁποῖον κτυπᾷ ὁ Γελέρμης, παραπαίων εἰς τὸ σκότος, κατὰ τὴν νυκτερινὴν συνέντευξιν. Ἀλλὰ τὸ πρωῖ, ἀντὶ τσαγιοῦ, πίνει μὲ γάλα τὸ γλυκάνισον τοῦ μωροῦ... Ἀργότερα, θέλον νὰ πλυθῆ, πλύνεται μὲ... ζαχαρόνερον, καὶ τὰ μουστάκια του γίνονται ὡς εἶδος φρουγγλασέ, κατὰ τὴν φράσιν του, ἀναγκάζεται νὰ ξαναπλυθῆ, καὶ τόσον πολὺ, ὥστε ἡ γυναῖκά του τοῦ φωνάζει «φθάνει πιά!» Καὶ ἐκεῖνος: «Μὰ ἔπλυνες ποτέ σου καραμέλα;» — Ὅταν θέλῃ νὰ φορέσῃ τὴν ρόμπαν του, διὰ νὰ παυθῆ ὀλίγον εἰς τὸν καναπέν, εἶνε ἀδύνατον νὰ τὴν σηκώσῃ ἀπὸ τὸ βᾶρος καὶ εὐρίσκει τίς τσέπες τῆς παραγεμισμένες μὲ μαχαιροπήρουνα καὶ μὲ μύλους τοῦ καφέ. Ἐξαπλόνεται καὶ κλείει τὰ μάτια του, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ κουδοῦνι τῆς πόρτας... κτυπᾷ ἀπὸ μέσα του. «Τὸ κατάπια!...» φωνάζει ἔντρομος ἀλλ' ἦτο ἓνα ξυπνητήρι, τὸ ὁποῖον εἶχε μείνει εἰς τὴν τσέπην τῆς ρόμπας... Στέλλουν νὰ φωνάξουν διὰ τὴν λεγῶ τὸν ἀντικρυνὸν ἰατρόν, καὶ ἀπροόπτως ἔρχεται κτηνίατρος, διότι ἡ μετοικεσία τοὺς μετέθεσεν ἐναλλάξ... Στέλλουν νὰ πάρουν αἰθέρα, ἀλλὰ ἔρχεται ρετιναίτο, διότι τὸ γωνιαῖον φαρμακεῖον εἶχε μεταβληθῆ εἰς μπακάλικον...

Ἔτσι κάτι γίνεται ἴσως... Ἀλλὰ κινδυνεύω νὰ σας διηγηθῶ ὅλην τὴν φάρσαν, ἐξ ἀρχῆς

μέχρι τέλους, — διότι και ποία σκηνή της δὲν εἶνε τόσον ἀστεία; — και ὁ χῶρος μὲ ἀναγκάζει νὰ σταματήσω. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον δὲν θάσας δώσω κανὲν δείγμα τῆς ἀβιάστου, τῆς σπινθηροβόλου, τῆς ὅλως πωπικῆς εὐφυΐας τοῦ διαλόγου, μὲ τὰ τόσα λογοπαίγνια, τὰ πολλάκις λεπτότατα.

Ἐποθέτω, ὅτι ἔχει και τὰ ἐλαττώματά του τὸ ἔργον. Ἀλλὰ συνήθως ὁμιλοῦμεν περὶ ἐλαττωμάτων, ὅταν τὸ ἔργον ἀποτύχη ἢ μισοεπιτύχη.

Ἡ πλήρης ὅμως, ἢ θριαμβευτικὴ αὐτὴ ἐπιτυχία τῆς «Πρώτης Σεπτεμβρίου» ἐκμηδενίζει, ἐξαφανίζει ὅλα τὰ ἐλαττώματα, και ἀποδεικνύει ἀκριβῶς ὅτι αὐτὰ εἶνε ἐπουσιώδη και ἀνάξια λόγου.

Ὅσον διὰ τὴν ὑπόκρισιν, πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι ἦτο χονδροειδῆς και ἀτελεστάτη. Ἔργον ὀλιγώτερον δυνατόν, δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ σταθῆ μὲ τοιούτους ἠθοποιούς. Ἐξαιροῦμεν τὸν Παντόπουλον, ἄμεμπτον ὡς πάντοτε.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ